

O zborniku

[Uvodna riječ]

Zbornik *Psihoanaliza i njezine sudbine* donosi izlaganja namijenjena istoimenom šestom Okruglom stolu nastavnika i studenata Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta te gostiju s drugih odsjekâ i institucija iz zemlje i inozemstva. Skup je trebao biti održan 6.–7. prosinca 2020. s pozvanim sudionicima iz Beograda, Ljubljane i Sarajeva, ali je otkazan zbog komplikacija izazvanih pandemijom Covid-19 koja je izbila u rano proljeće 2020. i traje u valovima do zaključenja ovog zbornika.

U situaciji u kojoj nismo mogli održati konferenciju u redovnim uvjetima, odlučili smo zaobići i surogatne forme “hibridnih” konferencija, iako su one našle široku primjenu proizvođači znanstvene i literarne diskurse s pečatom ‘doba korone’, i koncentrirati se na pripremu zbornika radova. Nadali smo se da ćemo nakon godinu dana možda ipak moći organizirati “post-skup” kao diskusiju o gotovim priložima i kao promociju zbornika. Ustrajnost pandemije demantirala je takve nade. Štoviše, neki od sudionika nisu mogli isporučiti najavljene priloge.

Izbor teme šestog okruglog stola potaknut je izvanjskim povodima dviju obljetnica vezanih za najpoznatija djela Sigmunda Freuda.

Prijelaz 1919. u 2020. godinu povezan je u humanističkim znanostima obljetnicama dvaju djela koja nisu samo emblematska za čitav Freudov opus nego su obilježila cijelo 20. stoljeće, a vjerujemo da djeluju i dalje. Riječ je o 120. obljetnici *Tumačenje snova* [*Die Traumdeutung*] iz 1899/1900. te 90. obljetnici *Nelagode u kulturi* [*Das Unbehagen in der Kultur*] iz 1930. Oba djela markiraju izvanjske točke dinamičnog unutrašnjeg razvoja Freudova znanstveno-disciplinarnog mišljenja u psihoanalizi i javnog kulturnog djelovanja kroz psihoanalizu.

Nelagoda u kulturi iz 1930. objavljena je, kako se često formulira, između početka i dovršenja “kraja čovjeka” koji se odvio u kratkom razdoblju od trideset godina omeđenog dvama svjetskim ratovima 1914.–1945. Razdoblje koje je okončano atomskom bombom, nastavljeno je hladnoratovskim politikama, a ljudsko samorazumijevanje od 1960-ih naovamo proglasilo se anti-humanističkim, da bi se danas nastavilo artikulirati kao post- i trans-humano. No, ako *Nelagodu u kulturi* iz 1930. možemo vidjeti kao kraj moderne i pravu smrt 20. stoljeća, na ishodištu stoljeća stajalo je Freudovo drugo, *teorijski optimistično* monumentalno djelo *Tumačenje snova*. Knjiga je, kako je poznato, trebala biti ne samo vrhunac moderne na kraju prethodnog 19. stoljeća, nego i spoznajna investicija u novo doba zbog čega je Freud namjerno datirao knjigu godinom 1900., iako je tiskana krajem studenog 1899. u Berlinu.

No, kako je možda manje poznato, Freud je morao čekati punih deset godina da knjiga, od koje je očekivao epohalni prevrat, uopće postane zamijećena i uvijek iznova je, sve do smrti u londonskom izbjeglištvu, isticao njezino utemeljujuće značenje.

Ono se očituje u tome da je Freud kratko nakon *Tumačenja snova*, u rasponu od pet godina 1900–1905., objavio nekolicinu temeljnih literarnih dokumenata psihoanalize: *O psihopatologiji svakodnevnog života* [*Zur Psychopathologie des Alltagslebens*, 1904], *Šala i njezin odnos prema nesvjesnom* [*Der Witz und seine Beziehung zum Unbewußten*, 1905], te još dva traktata iz iste godine: *Tri rasprave o seksualnoj teoriji* [*Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie*, 1905] i studiju ‘slučaja Dora’, *Odlomak jedne analize histerije* [*Bruchstück einer Hysterie-Analyse*, 1905]. Ovim djelima definitivno počinje Freudova znanstvena i spisateljska karijera. Iako se danas vrednuje i kritički kao automitologija koja je zasjenila divergentne istine ranijeg rada, ona u nekoliko pokušaja konceptualizacije *nesvjesnog* obuhvaća skup utemeljujućih načela koja su se održala kroz cijelu povijest razvoja psihoanalize, uz balansiranje između dogmatizma i otvorenosti za ponovne teoretizacije i dorade.

U posljednjim desetljećima 20. stoljeća, u recepciji Freudova koliko priznatog toliko osporavanog doprinosa znanostima o čovjeku, nastao je vidljiv pomak interesa s kliničkog i znanstveno-teorijskog područja prema aplikacijama psihoanalize na kulturu, društvo i politiku u kulturnim i društvenim znanostima i humanistici da je na prijelazu iz 20. u 21. stoljeća postavljeno očekivano pitanje, kome zapravo pripada Freud, psihologiji ili humanistici i kulturnim znanostima ili, konačno ipak, prirodnim znanostima. Danas, iz perspektive novog stoljeća, koje se sve intenzivnije artikulira kroz “veliku krizu 2007/2008.” i njezine različite društvene aspekte, od političkih i ekonomskih do masovno-psiholoških i medijsko-kulturnih, Freudovo djelo postaje iznova aktualno u svojim *teorijskim temeljima*, a ne više samo u primjeni psihoanalize na različite sektore društvene reprodukcije i na deskripciju “stanja stvari”. Jedan od značajnih učinaka novog teorijskog interesa za Freudov opus prepoznaje se, kako to posvjedočuju mnogi noviji radovi, u sve većoj pažnji “ekonomskoj” verziji Freudove teorije nesvjesnog za razliku od ranije dominacije dinamičkog i topičkog pristupa.

Uzimajući za povod obljetnice dvaju najpoznatijih Freudovih djela, u napetosti između znanstveno-teorijskog optimizma *Tumačenja snova* i kulturno-povijesnog pesimizma *Nelagode u kulturi*, željeli bismo iznova ispitati istraživačke potencijale i/ili granice Freudova

djela u njegovim različitim aspektima i primjenama na kritičko promišljanje suvremenih fenomena 21. stoljeća. Iako su ta Freudova djela već davno prerasla okvire i doseg pojedinačnih teorema psihoanalize i postala ishodištem kako mnogih znanstvenih doprinosa tokom 20. stoljeća tako i društvenih i kulturnih formi života, poput terapijskih praksâ i primjenâ psihoanalize u akademskim studijima, polazimo od pretpostavke da ta djela i dalje predstavljaju neiscrpljeno teorijsko uporište i metodološki pokretač bazičnih istraživanja od metapsiholoških i analitičko-praktičkih preko filozofskih i znanstveno-teorijskih do njihovih različitih interdisciplinarnih primjenâ na društvene fenomene, uključujući i preoblikovanja psihoanalitičkih teorema u bliskim izvanznanstvenim područjima psihoterapije te prikazivačkih i izvedbenih umjetnosti.

Radovi okupljeni u ovoj zbirci variraju po opsegu, pristupu, žanru i razumijevanju psihoanalize u rasponu od esejistički poantiranih aspekata Freudova rada i života, preko pregleda i diskusija o novim primjenama psihoanalize na suvremene forme društvenosti, institucija, psihoterapije i kultura svesnodnevne, do sistematskih problematizacija u užem smislu koje se tiču pojedinih teorema na sjecištima psihoanalize, kritičke i analitičke filozofije duha i etike, neuroznanosti, književnosti i teorije filma.

Uz zahvalu autorima i autoricama koji su se u svijetu-stavljenom-na-čekanje u “doba korone” mogli pridružiti priložima, vjerujemo da zbornik kroz širok zahvat u heterogene pristupe i razumijevanja psihoanalize, kako u cjelini tako i pojedinim priložima, u dovoljnoj mjeri i bez pretenzije na iscrpnost reprezentira istraživačko polje na razmeđima disciplinarno-teorijskih i praktičkih artikulacija u svakodnevi. U tom smislu, zbornik ne pretendira u većoj mjeri na teorijsku istinu o psihoanalizi nego što sâm odražava istine i zablude o njoj, predstavljajući tako dio stvarnosti ili “situacije” psihoanalize, makar samo akademski.

Radovi su priloženi na hrvatskom i srpskom jeziku sa sažecima na engleskom. (Prilog B. Stojanovića preuzet je iz drugog konteksta.) Ostavljeni su u specifičnim autorskim verzijama, bez unifikacije u stilu citiranja i referiranja, s bibliografijom komentirane literature na kraju svakog priloga.

Navedenim temama okruglog stola nadovezujemo se na tradiciju kritičkog mišljenja Odsjeka za filozofiju, proširujući pritom prostor dijaloga i argumentirane rasprave ne samo između različitih filozofskih, nego također i drugih teorijskih pogleda i pozicija.

Izdavanje zbornika omogućeno je financijskim sredstvima Odsjeka za filozofiju i ocijenjeno od vanjskih stručnjaka.

Zbornik predstavlja šesti nastavak u slijedu edicije “Radovi Odsjeka za filozofiju”, čiji je cilj objavljivanje doprinosa s tematskih okruglih stolova i konferencija u Odsjeku. Edicija je započeta prvim okruglim stolom *Aspekti praxisa* 2014. godine kojim je obilježena 50. obljetnica časopisa *Praxis* i *Korčulanske ljetne škole*. ➡➡

— Borislav Mikulić, STUDENI 2021.

